

Osemdeset let akademika prof. dr. Bratka Krefta

Pisati o življenju in ustvarjanju Bratka Krefta ob njegovem osemdesetletnem jubileju pomeni pisati o bogatem in raznovrstnem delovanju pomembnega ustvarjalca in javnega delavca, dramatika, režiserja, pisatelja, literarnega zgodovinarja, publicista in politika, a hkrati tudi o dramatični usodi slovenskega intelektualca in slovenske kulture v 20. stoletju. Članek, ki ga posveča naša revija Bratku Kreftu, seveda ne more niti nakazati množice vprašanj, ki se nam za-

stavljajo ob pogledu na jubilentovo prehojeno pot, njegov cilj je bolj skromen – opozoriti želi predvsem na tista področja jubilentovega delovanja, ki so povezana s prizadevanji naše revije in slovenske slavistike.

Bratko Kreft je bil glavni in odgovorni urednik devetega letnika (1963–64) revije *Jezik in slovo*. Že bežni pregled tega letnika nas opozori, da se je urednik zavzemal za vsestransko obravnavanje slavističnih strokovnih problemov in za upoštevanje vpetosti slavistike tako v slovenskem in jugoslovanskem območju kot v širšem evropskem in svetovnem prostoru. Sam urednik je v devetem letniku *Jezika in slovstva* objavil odlomek iz članka *Ob 150-letnici Petra Petroviča Njegoša in primerjalno študijo Krleža in Cankar*. Mirno lahko zapišemo, da je Kreft v obeh spisih izhajal iz gesel, ki jima je tudi sam zvest vse svoje življenje: iz cankarskega gesla »sredi arene življenja sem stal« in zolajevskega »j'accuse«. Bratko Kreft z obema gesloma opozarja na vpetost človeka in še posebej umetnika v družbeno in nacionalno življenje, vendar pri tem ne pozablja na individualno usodo človeka in še posebej na veličino in tragičnost umetnika. In kar značilno je, da Bratko Kreft, ki je skupaj s Kosovelom in tudi sam urejal *Mladino* (1925–26), sodeloval z avantgardistično skupino okrog Delakovega Tanke, urejal revijo *Književnost* (1932–35) in v težkih tridesetih letih sporov na jugoslovanski književni levici bil Krležev sobojnik, zaključí odlomek o Njegošu s primerjavo Prešernovega pesniškega imperativa:

Kako
bit' hočeš poet in ti pretežko
je v prsih nosit' al' pekel al' nebol
Stanu
se svojega spomni –
trpi brez miru!

in Njegoševih verzov:

Ko vječito hoče da živi,
mučenik je ovoga svijeta!

S tega zornega kota nam je tudi bližje in bolj razumljivo Kreftovo strastno zanimanje in zavzetost za umetnost in usodo takih ustvarjalcev, kot so Prešeren, Cankar, Krleža, Shakespeare, Puškin, Dostojevski, Kafka, Brecht. . .

V okviru slovenske literarne vede je Bratko Krefť zaslužen predvsem za preučevanje, poučevanje in popularizacijo ruske in ruske sovjetske literature, in še posebej umetnosti in osebnosti F. M. Dostojevskega. – Bratko Krefť sodi med utemeljitelje slovenske rusistike. S svojim delom nadaljuje in seveda dopolnjuje ter revidira tradicijo Frana Celestina in Ivana Prijatelja predvsem v smeri, ki ne dovoljuje, da bi se slovenska rusistika pojavljala kot samozadostna »akademsko« literarnoznanstvena disciplina, marveč kot disciplina, ki hoče in tudi zna prisluhniti specifikam in potrebam slovenskega kulturnega in še posebej literarnega razvoja in s tem v zvezi tudi potrebam in razvoju slovenske literarne vede in kulture nasploh. Ko je slovenska rusistika leta 1950 dobila samostojni seminar na ljubljanski filozofski fakulteti in leta 1962 samostojno katedro in se je morala vsaj na literarnozgodovinskem področju povsem nanovo konstituirati v skladu z novimi družbenimi in znanstvenimi potrebami in zahtevami, je bil Bratko Krefť tisti, ki je dosegel, da je to konstituiranje potekalo v dokaj uspešnem premagovanju kadrovske in ideološke težave. Pod vodstvom Bratka Krefťta se je slovenska rusistika na ljubljanski univerzi izoblikovala v samostojno, v svojih pogledih suvereno, do tujih virov in ideologij kritično in vsaj na pedagoškem področju dobro organizirano slavistično panogo. Slovenski študenti rusisti so pod vodstvom Bratka Krefťta in njegove sodelavke Vere Brnčič prvič v zgodovini slovenske rusistike poslušali sistematično urejena pregledna predavanja o zgodovini ruske literature od najstarejših obdobij do sovjetske sodobnosti, poleg tega so se na vedno bolj uveljavljenih posebnih kurzi in seminarjih seznanjali z nekaterimi ključnimi temami ruske literarne zgodovine, med zadnjimi so bili pomembni predvsem Krefťtovi seminarji in predavanja o A. S. Puškinu, F. M. Dostojevskem, sovjetski avantgardi in sodobni ruski sovjetski literaturi. Vključevanje sodobnih literarnih tem v pedagoški proces je omogočilo, da se je posebno pri seminarjskih vajah poleg ruske in ruske sovjetske nedogmatične marksistične misli začela uveljavljati tudi ruska poetološka tradicija.

Krefťtovi spisi o Dostojevskem so nastajali v razdobju, ki ga označujeta dva za dostojevskologijo izredno pomembna jubileja: petinsedemdesetletnica (1956) in devetdesetletnica (1971) smrti velikega ruskega romanopisca. Objavljeni so bili ali kot samostojne enote ali kot spremne besede k posameznim zvezkom obsežne in pri Slovencih prve izdaje Izbranih del F. M. Dostojevskega. Najpomembnejša in tudi v mednarodnih (slavističnih) krogih najbolj odmevna Krefťtova razprava o Dostojevskem iz tega obdobja je razprava Dostojevski in njegov roman Besi (1960). Razprava o romanu Besi nakaže in tudi dokaže podobnost med politično obsodbo »bakuninovskega anarhizma in nečajevsčine«, ki sta jo zapisala Marx in Engels v svojih pismih in še posebno v knjižici-poročilu L'Alliance de la Democratie socialiste et L'Association Internationale de Travailleurs (1873), in umetniško, predvsem etično kritiko tega pojava v romanu Besi Dostojevskega. Krefťtova kritična obravnava stičnih točk med revolucionarno mislijo znanstvenega socializma in mislijo Dostojevskega je še posebej prepričljiva zaradi tega, ker pri obravnavi upošteva tudi razliko med obema mislima, predvsem različnost njunih izhodišč: »Marx in Engels izhajata s stališča revolucionarnega, znanstvenega socia-

lizma, ki je materialističen in ateističen, Dostojevski pa iz idealističnega . . . « Tehtnost razprave poveča tudi upoštevanje svojevrstnosti umetniškega spoznanja, ki v romanu *Besi* ob družbenih problemih ubeseduje tudi čisto človeške probleme. V tej zvezi je posebej zanimivo poglavje, ki govori o Stavroginovi izpovedi Tihonu. Bratko Kreft obdela Stavroginovo izpoved z »erotično-seksualnega« in idejnega vidika. Pri Dostojevskem odkrije prizadevanje, »da prikaže Stavroginov značaj ne le z besovske, marveč tudi s tragične strani«. V tragičnosti Stavroginove izpovedi naj bi bilo »tudi nekaj mladega Dostojevskega«. Bratko Kreft meni, da je morda Dostojevski napisal to poglavje »zaradi lastne katarze«. »Stavroginova izpoved o zločinu nad dekletom« in njegov odnos do Kristusa dobita v tej povezavi pri Kreftu novo interpretacijo, ki se nagiba v smer tragičnega. Kot taka izpodbija uporabljanje oziroma izrabljanje tako imenovane peterburške različice izpovedi Stavrogina. Ta se od moskovske loči po odstavku, ki pripoveduje, kako Stavrogin pred Tihonom nenadoma prelomi »mali križ iz slovnice kosti«. Stavroginovo dejanje naj bi simboliziralo skrajni nihilizem, ki je pri Dostojevskem za Bratka Krefta »presurov in pretiran«, ker ne upošteva poleg »besovske« tudi tragične komponente v liku Stavrogina in tudi ne pisateljevega »osebnega odnosa do nazareškega tesarja, o katerem lepo govori celo ničejski inž. Kirilov malo pred svojo prostovoljno smrtjo«. S tega stališča sprejema Kreft kot izvirnik samo moskovsko inačico izpovedi Stavrogina in zavrača tudi Camusovo odrsko priredbo romana *Besi*, ki upošteva peterburško inačico, hkrati pa dokumentirano nastopa tudi proti tistim izdajam romana, ki poglavja Pri Tihonu ne sprejemajo kot integralni del romana *Besi*.

Konstruktivno upoštevanje revolucionarne perspektive kot potencialno prisotne komponente v umetnosti Dostojevskega omogoča Kreftu njegov literarno-estetski nazor. Ta se je na primer v drugi polovici dvajsetih let razvijal v boju za uveljavitev socialnega realizma in tistega »marksističnega upornišтва«, ki je nadaljevalo demokratično tradicijo evropskega humanizma. – Bratko Kreft je v tem pogledu eden od pomembnih kašipotov v zgodovini slovenske kulture, literature in literarne vede, je človek in umetnik, ki se zaveda pomena svobode in dialoga za razvoj človeka kot osebnosti in naroda kot ustvarjalne in suverene skupnosti ljudi.

Aleksander Skaza